

Leven in liefde

‘Dat er ook iets van ‘Liefde’ in je komt, niet zo een luxe-liefde van een half uurtje, waar je heerlijk in zweigt, trots op je eigen verheven gevoelens, maar liefde, waar je iets mee kunt doen in de kleine dagelijkse praktijk.’ (Etty Hillesum, 20 januari)

Eén van de meest voorkomende woorden in deze verzameling mystieke teksten is het woord liefde. Mystici zijn mensen van de liefde. Ze zijn door Liefde aangeraakt, zijn zelf ontbrand in liefde en worden door de Liefde steeds meer omgevormd naar haar beeld en gelijkenis, zodat ze in liefde met hun medemensen kunnen leven. Er is zelfs een bepaalde stroming in de mystiek, die we de minne-mystiek noemen. In dit boek komen we die vooral in januari tegen, bij Hadewijch, Beatrijs en Jan van Ruusbroec. Maar ook bij Johannes van het Kruis en Teresa van Avila in de 16^e eeuw en bij negentiende eeuwse mystici als Teresia van Lisieux en Elisabeth van Dyon komen we de liefde veelvuldig tegen. En ook in het dagboek uit de tweede wereldoorlog van Etty Hillesum, zoals we hierboven al zagen. Het is zeker zo, dat het vooral vrouwelijke mystici zijn, die vanuit hun eigen ervaring over de liefde spreken. Maar zij worden daarin bijgevallen – zij het met iets meer afstand – door mannen als Jan van Ruusbroec, Heinrich Seuse, Bernardus van Clairvaux en Johannes van het Kruis.

Ik zal in dit hoofdstuk dit thema behandelen in een aantal stappen. Allereerst spreken we over ‘het verlangen naar liefde’. Vervolgens over ‘aangeraakt door Liefde’. Daarna over ‘vervulling en gemis in de liefde’, en tenslotte ‘omgevormd worden in liefde’.

Verlangen naar liefde

Als je naar iets verlangt, dan bezit je het niet. Of je bezit er wel iets van, maar je verlangt naar meer. Maar soms is het zo, dat het bezit van iets hetzelfde is als het verlangen ernaar. Dat geldt misschien wel van de liefde. Liefde is verlangen naar eenheid. Zo zou je het kunnen zeggen. Liefde is het verlangen naar innige verbondenheid met iemand anders. Zeker, liefde is meer dan verlangen. Het is ook het genieten van de eenheid, het actief streven naar en soms hard werken aan eenheid, het verdiepen of eventueel herstellen van de eenheid. Maar drijfveer bij dat alles is het verlangen. Als er geen verlangen meer is, dan is de liefde dood. Dan verwordt ze tot louter conventie, uiterlijk vertoon, kille plichtsbetrachting. Ook als men in eenheid met de beminde leeft, is er altijd weer het verlangen. Want degene die je bemint, kun je nooit bezitten. Liefde is niet een vorm van bezit, waarbij je naar believen over de ander beschikt. Liefde is een relatie met een ander, die vrij is, met wie je verbonden bent, maar die toch ook altijd een ander blijft, dat wil zeggen altijd in zekere zin een mysterie blijft. Dat is nu juist het aantrekkelijke van de liefde, dat je wel eenheid beleeft, maar tegelijk het anders zijn van de ander. Daarom gaan in de liefde vervulling en gemis altijd samen, en blijft het verlangen altijd van kracht. In de mystieke teksten komen we het verlangen naar liefde veelvuldig tegen. Want leven in eenheid met de goddelijke Ander is in wel heel bijzondere zin leven met vervulling en gemis. Enerzijds kan die Ander je meer dan welk mens ook doordringen en vervullen van gelukzaligheid. Maar anderzijds is deze goddelijke Ander meer dan wie ook een geheimenis, niet te omvatten, niet te bevatten, en is de ervaring van zijn nabijheid tegelijk ervaring van een pijnlijk gemis.

We lezen een tekst van Hadewijch, en wel die van 9 januari. We spreken er met elkaar over, of we iets van dit verlangen herkennen.

Waar komt het verlangen vandaan?

Waar komt dit verlangen vandaan? Komt het voort uit het gegeven dat de mens een behoeftig wezen is, kwetsbaar en vergankelijk, bang voor de dood? Is het een verlangen naar bescherming, geborgenheid, hulp en kracht voor de vele eisen van het leven? Is het dan niet in laatste instantie een egoïstisch verlangen, een verlangen naar zelfbevestiging en naar bevrediging van de eigen al te menselijke behoeften? De mystieke schrijvers hebben deze vragen ook gesteld en doorleefd. Zij geloven dat het verlangen ten diepste zuiver is, omdat het door God zelf gewekt wordt, maar dat het wel vatbaar is voor al te egoïstische behoeften en dat het daarom voortdurend gezuiverd moet worden. Soms geven ze dit onderscheid aan met de woorden verlangen tegenover begeerte. Maar onze Nederlandse mystici gebruiken het woord begeerte juist ook heel positief.

Lees maar eens de tekst van Beatrijs op 2 januari

In deze tekst is sprake van een hartstochtelijk verlangen, dat begeerte genoemd wordt. Maar dit verlangen is in de ziel gewekt doordat ze erin *getrokken* werd door de Minne (met hoofdletter) wat hier een aanduiding is voor de goddelijke liefde. Het verlangen wordt in ons gewekt door Gods verlangen naar ons. God verlangt ernaar één met ons te worden, zegt Jan van Ruusbroec op 16 januari. God zelf heeft het verlangen ons ingeademd, zegt Augustinus op 18 februari, God verlangt ernaar zich aan ons te geven, zegt Johannes van het Kruis op 14 juni. En in een prachtig gedicht op 13 augustus verwoordt Maria de Groot het verlangen van Christus .

Lees dit gedicht en bespreek met elkaar wat je erin raakt. Wat roepen zinnen als: 'heeft vermeden luidruchtig mijn verlangen te bewonen; Hij hunkert op mijn gronden thuis te raken; het brandt in mij, het is een stage pijn zoals hij gaat op zijn doorboorde voeten' bij jou op?

Dit verlangen van God komt voort uit zijn liefde. Hij heeft ons uit liefde geschapen. Hij heeft ons uit liefde verlost van de zonde. Hij wil ons in zijn liefde intiem met zichzelf verbinden. Zo lezen we het in 'De wolk van niet-weten' op 22 augustus. Niet dat God iets van ons wil, hij wil onszelf. Wij zijn, zegt Johannes Arndt, zijn hoogste verlangen, en daarom moet hij ons hoogste verlangen zijn en moeten we ons niet tevreden stellen met zijn gaven, maar ervoor gaan om met hemzelf verenigd te zijn (zie 21 september). Gods verlangen heeft de prioriteit, en daarom moet de mens met zijn verlangen niet proberen hem naar zich toe te trekken, maar eerder zich openstellen voor Gods verlangen, zodat dit in hem uitwerkt wat het beoogt.

Lees in dit verband de tekst van Madame Gyron op 19 oktober en bespreek met elkaar wat je van deze gedachte vindt.

De zuivering van het verlangen

God verlangt ernaar om het liefdeleven dat hij zelf is, in de relatie tussen Vader, Zoon en Geest, mee te delen aan zijn schepselen. Daarom schenkt hij zich aan de mens. Maar hij wil dat de mens hier vrijwillig op in gaat. Daartoe wekt hij in de mens het verlangen naar gemeenschap met God. Omdat de mens een behoeftig wezen is, is dit verlangen van onze kant niet geheel belangeloos. Dat is op zich niet erg. Want God wil onze behoeften, bijvoorbeeld aan geborgenheid, respect, waardering, bemind worden, ook bevredigen. In de relatie tot God komen wij volledig tot ons recht. Maar als wij God alleen zoeken om door hem in onze – authentieke- behoeften bevredigd te worden, dan is hij geen doel van onze liefde, maar slechts een middel.

Lees wat Bernardus van Clairvaux daarover schrijft op 1 maart en op 3 maart

Er mengen zich heel gemakkelijk egocentrische behoeften in dit verlangen. Daarom moet het gezuiverd worden. Misschien gaat het wel vooral om uitzuivering van de vrees. De vrees om tekort te komen, de vrees voor de ander als bedreiging, de vrees voor de dood. Dag Hammarskjöld zegt het heel mooi op 22 april: 'Hier wordt verlangen gelouterd tot openheid'. Ook de woestijnkluizenaars wisten van deze zuivering. Voorwaarde voor zuivere liefde is de innerlijke rust, de *hèsychia*. Maar die wordt verworven door zuivering en aanvechting heen. Lees maar eens wat er staat op 24 februari.

Als we vooral erop uit zijn om bepaalde gaven van God te ontvangen, dan verliezen we onszelf in illusies. Dan denken we bijvoorbeeld dat wie God dient, voor ernstig lijden gespaard zal worden. En als het lijden ons dan toch overkomt, voelen we ons door God in de steek gelaten. En dit gevaar dreigt niet alleen bij bepaalde materiële behoeften, maar juist ook bij geestelijke verlangens. Juist wanneer het verlangen naar eenheid met God gewekt is door bepaalde religieuze ervaringen, kan er een zucht ontstaan naar zulke ervaringen. Een zucht naar vertroosting, naar bepaalde innerlijke beelden, naar bepaalde gemoedstoestanden (zie 19 maart, 1 april, 23 en 25 mei, en vooral ook 21 september).

Lees wat Thomas Merton hierover schrijft op 23 mei en spreek er met elkaar over wat deze woorden voor ons te betekenen hebben

Merton stelt het verlangen naar ervaringen tegenover het eenvoudige geloof door de liefde en de gaven van de Geest. Hij wil hiermee ervaringen die ons toevallen van godswege niet verdacht maken – in zijn dagboeken beschrijft hij ervaringen die hij zelf gehad heeft – maar hij waarschuwt voor het verlangen naar ervaringen die in de plaats komen van het ene waar het op aankomt: eenvoudig te vertrouwen en dit vertrouwen omzetten in liefde. Telkens weer blijkt ons ego met zijn narcistische behoeften het eenvoudige vertrouwen te vertroebelen. Lees ook eens wat Merton daarover zegt op 25 en 26 mei.

Aangeraakt door liefde

En hij raakt onze geest aan met zijn vinger, dat is zijn Geest, en spreekt tot ons: 'Mint mij zoals ik u min en eeuwig bemind heb.' De innerlijke ervaring van die stem en die eis is zo ontzettend, dat alles bewogen wordt in een storm van minne. En alle vermogens van de ziel antwoorden en spreken onder elkaar: 'Laten wij minnen de grondeloze Minne die ons eeuwig bemind heeft'... Al wat uit God geboren is, dat is God, dat is geest, dat is God met God, één minne, één leven, in zijn eeuwige Beeld; het is ook geest die aan God gelijk is, door de genade en een liefdevol God aankleven. Het is heilig, sterk en vrij. Alles overwint het in de ondervinding der minne. Tussen de polen van één-zijn met God in minne en Gode gelijk zijn in genade voltrekt zich de hele ervaring der minne... Minne is koud noch heet, klaar noch duister, spijsz noch drank: er is geen ding in de wereld waarmee men de Minne echt vergelijken kan (Jan van Ruusbroec, 19 januari).

Zoals we in de vorige paragraaf al zagen, is het verlangen in de mens door God zelf daar verwekt. Dit kan in een heel geleidelijk proces gebeuren, maar ook in een overrompelende ervaring. In enkele van

de mystieke teksten die in dit boek verzameld zijn komen we getuigenissen tegen van zulke intense ervaringen, waarbij men aangeraakt werd door de liefde.

Lees het getuigenis van Simone Weil op 10 en 11 februari en bespreek met elkaar: wat valt je op, wat raakt je, waar heb je vragen bij?

Simone Weil vertelt hier van ervaringen die zij bij verschillende gelegenheden gehad heeft. Opvallend is, dat het steeds gaat om contrastervaringen. Enerzijds ervaart zij lijden (het gevoel een slaaf te zijn, hevige hoofdpijn), anderzijds ervaart zij geraakt te worden door een diepere zingeving (het christendom is een godsdienst voor slaven zoals zij), de liefde van het goddelijke, en Jezus Christus in een heel sterke aanwezigheid. De middelen die haar openstellen voor de diepere zingeving, liefde-ervaring en ontmoeting met Jezus zijn het gezang van vrouwen, de schoonheid van muziek en het gedicht *Love* van George Herbert. Door poëzie en gezang heen komt zij blijkbaar in aanraking met iets wat het negatieve van haar bestaan opneemt en overstijgt: liefde in de persoon van Jezus. Hoewel zij intellectueel twijfels blijft hebben, en ook wil blijven koesteren, omdat ze zich geen appels voor citroenen wil laten verkopen, hebben deze ervaringen haar leven toch op een ander plan gebracht, zoals we lezen kunnen op 13 februari.

De grote mysticus Bernardus van Clairvaux heeft prachtige dingen gezegd over het leven in liefde. Maar hij geeft maar zelden een beschrijving van zijn eigen ervaringen. En als hij het doet, doopt hij zijn pen in de taal van de bescheidenheid. Toch kunnen we uit *de tekst op 8 en 9 maart* opmerken, hoe hij zelf geraakt werd door de liefde. Hij bekent dat hij zelf niet begrijpt hoe het nu eigenlijk gebeurde. Het was in elk geval niet iets dat hij met zijn zintuigen op kon merken. Ook was het niet alleen maar iets innerlijks. Datgene wat hij ervoer ging zijn innerlijk verre te boven en te buiten. Al ging de wijze waarop zijn begrip te boven, toch ervoer hij dat hij door de Bruidegom bezocht werd doordat hij innerlijk getransformeerd werd. Hoe Christus zich present stelde, dat weet hij niet, maar dat Hij het deed, merkte hij aan het effect: hij was innerlijk aangeraakt en omgevormd.

Maria de Groot beschrijft een heel intense aanraking met Gods liefde na het verlies van een geliefd mens. Lees haar woorden op 11 augustus en bespreek met elkaar wat deze tekst bij je oproept. Heb je zelf wel eens een ervaring gehad waardoor Gods liefde heel reëel voor je werd? Kun je daar iets over vertellen?

Wanneer mensen door Gods liefde worden aangeraakt, ervaren zij, dat niet hun liefde voor God het primaat heeft, maar dat Gods liefde de eerste is. Het fundament van hun leven is niet dat zij zo'n grote liefde voor God hebben, maar dat God hen liefheeft. Dit primaat van Gods liefde wordt zelfs beleefd als een liefde van alle eeuwigheid af. *We lezen dit bijvoorbeeld in een mooie dialoog tussen de Rede en de Ziel bij Margareta Porete (zie 25 juli) en ook in de woorden van Gerlach Peters op 3 februari.*

De uitstorting van Gods liefde in het hart is een geschenk, dat je alleen maar in grote dankbaarheid ontvangen kunt (zie madame Gyon op 20 oktober). Bij sommige mensen groeit het besef door de lotgevallen in hun leven, dat zij zich bemind mogen weten. Soms kan dan een crisismoment tot een doorbraak leiden. De aanleiding kan iets heel eenvoudigs zijn: de aanraking door de handen van een verpleegster in het ziekenhuis (zie Thomas Merton op 30 mei). Anderen worden letterlijk overvallen, zoals we in de bovengenoemde getuigenissen lazen. Bij sommigen leidt een dergelijke aanraking met Gods liefde tot het besef dat leven in liefde *de grote roeping* is.

We lezen de tekst van Teresia van Lisieux op 5 september en bespreken met elkaar wat we hiervan herkennen en wat vragen oproept.

Vervulling en gemis in de liefde

Minne trekt haar naar boven
en houdt haar neer,
zij geeft de dood
en brengt het leven,
zij geeft gezondheid
en verwondt dan weer,
zij maakt haar dwaas
en weer verstandig.
Aldus trekt zij haar in een hoger zijn.

Zo lezen we in een gedeelte uit Beatrijs, *De zeven manieren van minne* (zie 3 januari). De erotische liefde tussen mensen kent vaak een bepaald verloop. Aanvankelijk ben je verliefd op elkaar. Je geniet van elkaar en bent vol van elkaar. De ander is alleen maar mooi en lief en goed. Maar vroeger of later komt er een periode van ontzuivering. Je gaat elkaar in een realistischer perspectief zien. Het proces van je op elkaar afstemmen in allerlei facetten van het dagelijks leven vereist toch meer dan je aanvankelijk dacht. Je stuit op beperkingen van de ander en op onvermogen van jezelf. Nu moet blijken of je alleen verliefd was op de verliefdheid, of dat je echt om elkaar geeft. Dit proces van vervulling en gemis bepaalt ook onze relatie met het goddelijk mysterie. Wanneer je geraakt bent door de schoonheid en goedheid en de diepte van de goddelijke liefde en wijsheid, ben je aanvankelijk dronken van 'verliefdheid'. Je hebt wellicht heel ingrijpende religieuze ervaringen, die je leven helemaal op een ander spoor zetten. Maar na kortere of langere tijd lijkt het of die geestelijke dronkenschap omslaat in ontzuivering. En je blijft achter met een kater. Wanhopig probeer je dan de oorspronkelijke gevoelens weer op te roepen, maar je ervaart alleen maar leegte en gemis. Wanneer je daar doorheen gaat, en in vertrouwen je blijft openstellen voor Gods aanwezigheid die nu zo pijnlijk verborgen blijft, en intussen probeert zoveel mogelijk in liefde met je medemensen te leven, zul je nieuwe vormen van vervulling ervaren. Maar je zult gaan merken, dat ook gemis een blijvend kenmerk is van de relatie met God.

Vooraf Hadewijch heeft in haar liederen dit heen en weer gaan tussen vervulling en gemis verwoord. *We lezen het lied van 7 januari, eerst hardop, dan in stilte. We schrijven daarna een korte brief aan Hadewijch, waarin we haar vertellen hoe wij dit zelf ervaren. Daarna lezen we elkaar deze korte brief voor en praten erover door.*

Hadewijch begint vaak met een vergelijking uit de natuur. In dit geval vergelijkt ze de mystieke minnares met de winter, waarin het jaargetijde en de vogels een treurige indruk maken. Maar wie echt in de liefde leeft, die treurt niet, ook al is het geestelijk winter. Want het gaat haar om een omvattend weten. Wat liefde is en hoe liefde doet, leer je blijkbaar alleen omvattend weten door lief en leed te ondergaan. De minne is niet alleen maar iets zoets smaken, maar ook een veeleisende dienst. Een dienst die nooit voltooid is. Deze opgave vereist fierheid, moed, volharding, aanvaarden van wat er op je pad komt. De goddelijke minne speelt een heilig spel met ons. Door beurtelings zoet

en zuur te geven lokt zij ons steeds verder op de weg van de liefde. Ja, het lijkt zelfs wel alsof vervulling en gemis tegelijkertijd ervaren worden: in de vervulling is er altijd toch ook het gemis. En in het gemis ervaart men tegelijk een zoete vervulling. Wij moeten het avontuur van de minne aandurven en daarin volharden totdat we eenmaal de volkomen vervulling zullen smaken.

Hadewijch is zelf deze weg ook gegaan, zoals we weten uit haar Brieven en haar Visioenenboek. In één van haar Brieven beschrijft ze de eenheid met de Goddelijke Minnaar heel beeldend. *We lezen de tekst op 10 januari.* Maar tegelijk kende zij tijden van ernstig gemis, verhevigd door tegenstand van mensen en verbanning uit haar kring van vriendinnen met wie zij een godgewijd leven leidde.

De ervaringen van vervulling zijn een doel in zich. Ja, je ervaart op zulke momenten dat je thuiskomt in je diepste bestemming. Zo één te zijn met de Liefde waar alles om draait (Dante), daardoor ook zo één te zijn met de wereld om je heen, en tegelijk zo helemaal tot jezelf gekomen, dat is met recht een zalige ervaring. Toch is het blijkbaar niet de bedoeling dat je nu al blijvend op deze bergtop vertoeft. De ervaring zelf drijft je ook weer naar beneden, geladen met nieuwe inspiratie en kracht. Er is nog zoveel te doen in naam van de liefde. Je zou wel altijd willen blijven in deze wijde ruimte van de liefde, maar het is de bedoeling dat deze ervaring je omvormt tot een ander mens, die in de dagelijkse strijd van het bestaan de wereld om zich heen een klein beetje omvormt.

We lezen de tekst van Gerlach Peters op 6 februari en bespreken met elkaar in welke opzichten deze tekst het bovenstaande toelicht.

Lees ook eens deze woorden van Elisabeth van Dyon (9 september)

Wanneer je liefhebt is geven iets heerlijks. Ik hou zoveel van God. Met een jaloerse zorg wil Hij mij helemaal voor Zich. Ik weet dat Hij mij zo heel graag ziet. Het is als een Oceaan, waarin ik onderduik en mezelf verlies. Dit is mijn visioen op aarde in afwachting van dat 'van aanschijn tot aanschijn' in het licht. Hij is in mij. Ik ben in Hem. Ik heb niets anders te doen dan Hem lief te hebben, dan me te laten liefhebben, zonder ophouden en door alles heen. Wakker worden in de liefde, mij bewegen in de liefde, inslapen in de liefde, mijn ziel in zijn ziel, mijn hart in zijn hart, mijn ogen in zijn ogen, opdat Hij door zijn aanraking mij zuivere en vrij make van de ellende, waar ik zo vol van ben.

Maar hoe kun je blijven geloven in de liefde, als het leven alleen maar lijden en strijd geworden is? Voel je je dan niet bedrogen door de hemelse Minnaar? Waren je momenten van verheven inzicht en zalig ervaren dan soms illusies? Of kun je ook in het lijden, in de duisternis, de aanwezigheid van Gods liefde ervaren? Simone Weil schrijft daar indringend over.

We lezen haar tekst op 13 februari. Het is geen gemakkelijke tekst. Hij zal ook weerstanden oproepen. Laten we hem eens rustig lezen en proberen te begrijpen wat zij zeggen wil. In hoeverre resoneert dat in onze eigen ervaring?

Veel mystici schreven anderen hoe ze om moesten gaan met het lijden en het gemis in de omgang met de Eeuwige. Vanuit hun eigen ervaring geven zij aan wat de zin is van tijden van innerlijke leegte,

van de nacht van de geest. Johannes van het Kruis is een meester in het beschrijven van deze nacht. Maar ook anderen hebben hier heel waardevolle dingen over geschreven. De perioden van leegte, woestijn, nacht, gemis, of hoe je het ook noemen wilt, zien zij als vormen van loutering. Als men aangeraakt is door de Liefde, ervaart men eerst een intens geluk. Maar kort daarna wordt men in alle hevigheid met de neus op de werkelijkheid gedrukt: de eigen onvolkomenheid. Het lijkt wel of je nu veel scherper je eigen fouten en zonden ziet. In werkelijkheid gaat het om een proces van integratie. Het visioen van leven in liefde, dat je even zien mocht, vraagt om integratie in je dagelijks bestaan. En dat is een zware opdracht. Dat vraagt om bepaalde dingen waaraan je gehecht was los te laten, om bepaalde ondeugden te overwinnen. Dat is soms een moeilijke strijd. Je houdt dit alleen vol als je regelmatig de omgang met God zoekt in gebed en meditatie, in liturgie en lofzang. Vaak ervaar je dan vlak na elkaar momenten van wanhoop en van troost, van vervulling en van gemis. En wanneer je hierin enige ervaring opgedaan hebt, keert de innerlijke vrede vaak terug en ervaar je een eenheid met God die misschien niet meer zo emotioneel is als in het begin, maar wel rijper is, dieper gaat, meer omvattend is. Maar dan doet zich vaak weer een nieuwe vorm van gemis gelden. Je zoekt naar vormen van omgang met het goddelijk mysterie, maar het lijkt wel of dit zich in nevelen hult. Je vindt geen voldoening meer in bepaalde vormen van meditatie en gebed, maar je weet niet hoe en wat je dan wel moet doen. Je bent blijkbaar op een grens gestuit. Je ervaart dat jouw actieve zoeken naar God Hem niet bereiken kan. Dat je Hem op geen enkele manier in je greep hebt. Hoezeer je ook je leven gewijd hebt aan rechtvaardigheid, barmhartigheid en liefde, toch blijft Hij een mysterie dat je niet bereiken kunt. Hoe moet je nu verder?

We lezen wat Johannes van het Kruis hierover schrijft op 11 en 12 juni. Daarbij kan de volgende toelichting gegeven worden:

Het ervaren van leegte in de omgang met God door middel van meditatie en gebed betekent niet altijd dat je op de verkeerde weg bent. Het kan ook betekenen, dat je overgaat naar een volgende fase in het geestelijk leven, de fase waarin je moet leren passief de inwerking van God te ondergaan. Je bent dan niet meer actief bezig met denken over God, of levendige beelden van God of van Jezus bij je op te roepen door middel van visualisaties of geleide meditaties. Maar je leert je open te stellen voor God die zichzelf present stelt, boven jouw denken en verbeeldingskracht uit. Of je hieraan toe bent, kun je aan drie kenmerken constateren: je kunt gewoon niet meer goed bidden en mediteren met behulp van je verstand of verbeeldingskracht; toch ben je niet onverschillig geworden, je verlangt wel degelijk naar een leven in liefde; je begint aan te voelen dat er een andere, meer geestelijke omgang met God mogelijk is, waar jij geen greep op hebt, maar die toch reëel is. Johannes van het Kruis beschrijft hier de overgang van mediteren naar contempleren, ofwel van verstandelijk en beeldrijk overwegen naar beschouwen. In het thema over gebed en meditatie, dat u ook op de website vindt, ga ik dieper hierop in.

In tijden van gemis en leegte heb je vaak het gevoel dat je stilstaat, of misschien wel achteruit gaat. Maar als je, met vallen en opstaan, toch blijft geloven in de kracht van de liefde, en in de aanwezigheid van de hemelse Minnaar, ook al ervaar je Hem niet, dan ontdek je op den duur de zin van deze moeilijke perioden. Geestelijke schrijvers die dit zelf hebben ondergaan kunnen je bemoedigen en je de weg wijzen. Zo iemand was Theodorus à Brakel. Hij raadt ons aan om te blijven vertrouwen op Gods liefde en barmhartigheid.

We lezen zijn tekst op 28 maart en bespreken met elkaar wat ons hieruit aanspreekt en wat vragen oproept.

Omgevormd in liefde

Van de grote liefde

Hierin ligt het wezen van de grote liefde: zij vloeit niet in tranen, maar ze brandt in een groot, sterk goddelijk vuur. Met haar vlam vloeit zij uit in het grenzenloze en tegelijk rust zij heel stil in zichzelf. Zij reikt in de hoogte en raakt het goddelijke aan en blijft deemoedig. Zij verovert alles en behoudt niets. O jij, mijn liefste lief, waar zijn degenen die jou liefhebben? Ze zijn volledig verbrand in het goddelijke, zij wonen niet in zichzelf, en de zonde heeft hen verlaten, deze volmaakten. Waarom? God heeft zijn armen om hen heen geslagen en hun hart aangeblazen. Hoe angstiger ze nu beproefd worden, hoe sterker zij worden. Want hoe meer onrust en liefde, des te wonderbarer ervaren zij God, en dat hun wezen nog ongelouterd is. Waarom? Hoe heerlijker de liefde, des te dieper de vrees, en hoe zachter de troost, des te blijvender het beven. Maar de minnende ziel is niet bekommerd in een slaafse angst, nee, kijk: zij is niet anders dan op een edele, dappere wijze bang.

(Mechtild van Magdeburg, *Das flieszende Licht der Gottheit*, 222, zie 14 november)

Mechtild van Magdeburg roept in deze tekst op wat de liefde met je doet: ze vormt je helemaal om. Zij noemt deze liefde de grote liefde. Hadewijch, Beatrijs en Ruusbroec noemden deze de Minne. In die traditie van minne-mystiek leeft ook Mechtild. De liefde vormt je om. Zij voert jou buiten jezelf, verteert alles wat nog zondig is, dat wil zeggen alles wat afscheidt, alles in jou wat denkt iets voor zichzelf te kunnen behouden. Alles wordt in een groot, sterk goddelijk vuur geworpen, maar daarmee houd je niet op te bestaan, je verbrandt in het goddelijke, je wordt vergoddelijkt. Dit zijn gevaarlijke termen die gauw worden misverstaan, maar de bedoeling is, dat God alles in allen wordt, dat Hij degene is die in jou zijn wil kan volbrengen. En voorzover er nog verschil is tussen God en jou, doet dat pijn, is er vrees, is er beven. Maar leven in vrees en beven is hier niet het kenmerk van een slaafse angst, maar van een hevig verlangen om nog feller te branden, zodat het vuur nog grondiger zijn werk kan doen: je om te vormen in Liefde.

Omgevormd worden in God

Lees de tekst van Jan van Ruusbroec op 13 januari. Geef er deze toelichting bij:

Ruusbroec beschrijft hier een proces van voortdurende omvorming in God. Dit gebeurt doordat wij van onze kant ons aandachtig helemaal openstellen voor God zelf. Door zo onszelf te verliezen in God, worden wij door Gods Geest omgevormd. Wij gaan dan deelnemen aan het liefdeleven van God zelf, zoals zich dat voltrekt tussen Vader, Zoon en Geest. Wij ervaren dus dat God een en al liefde is, niet alleen jegens ons, maar in zichzelf. Wij ervaren dit dan niet alsof wij op afstand toekijken, maar alsof wij er middenin zitten. In en door ons heen vloeit de liefde van Vader en Zoon door de Geest. Wij worden waartoe God ons heeft geschapen: beeldrager van God te zijn. Door onszelf te verliezen

kan God zichzelf helemaal in ons spiegelen, wij worden als het ware volkomen transparant en in ons eigen diepste Wezen ervaren wij de dynamiek van Gods eeuwige liefde.

Je zou dit proces in zekere zin een stervensproces kunnen noemen. Je sterft steeds meer aan jezelf. Je eigen ego laat je steeds meer los. Dat is niet allen pijnlijk, maar ook bevrijdend. Want daarmee sterft ook de levensangst en de stervensangst, die ons zo vaak bevangen omdat we ons afgescheiden voelen van de Bron van het leven. Elisabeth van Dyon, die ernstig ziek was en wist dat zij sterven ging, schrijft hier indrukwekkende dingen over.

Lees haar woorden op 10 september en overweeg in stilte wat deze jou te zeggen kunnen hebben.

Deze intense betrokkenheid op God, dit mystieke omvormingsproces gaat niet ten koste van onze betrokkenheid op de wereld om ons heen en onze relaties met medemensen. Integendeel: hoe meer wij innerlijk omgevormd worden tot Beeld van God door middel van de contemplatie, hoe meer wij ook geladen met kracht in de wereld aanwezig kunnen zijn. Jan van Ruusbroec spreekt in dit verband over de 'gemene' mens, en over het 'gemene' leven. Hij bedoelt daarmee een leven waarin de liefde tot God in contemplatie en de dienst aan de medemens in liefdevolle daden één geheel zijn, waarbij de delen elkaar niet belemmeren, maar juist versterken.

Lees maar eens de tekst op 18 januari en bespreek met elkaar wat de teksten op 13 en 18 januari je te zeggen hebben.

De omvorming in God betekent dus, dat wij gelijkvormig worden aan God, dat wij in ons leven steeds meer beeldrager van God worden. En dat wil dus niet zeggen dat wij de ogen gaan sluiten voor wat zich hier op aarde afspeelt, maar dat wij juist steeds dieper betrokken raken op de wereld om ons heen. Voor het christelijk geloof is van beslissende betekenis dat het Woord van God vlees werd. Deze incarnatie (vleeswording) van het Woord betekende dat Jezus Christus mens werd met de mensen, hun lot deelde en hun lijden en zonden op zich nam. Omvorming in liefde betekent dan ook gelijkvormig worden aan Christus in zijn humaniteit en nederigheid.

We lezen de tekst van Willem van St. – Thierry op 11 december

Daarom kan Willem van St. – Thierry laten zien dat contemplatie en actie elkaar aanvullen en versterken. *Lees de tekst op 9 december.* De relatie tussen deze beide, en vooral de spanning daarvan, is vaak overdacht in de christelijke spirituele bronnen. In onze ervaring beleven wij nogal eens de spanning. Of we zijn in gebed, of we werken. Of we zijn met God bezig, of met de wereld. Omdat de wereld ons zo in beslag neemt, kunnen we God niet vinden. En als we ons erg concentreren op onze relatie met God, worden we onverschillig voor de politieke en sociale vragen. Toch wijzen de mystici erop, dat deze spanning er niet toe moet lijden, dat we het een gaan verwaarlozen en het andere exclusief na gaan jagen. Dan doen we beide polen van ons bestaan tekort. Naarmate we ons door God laten omvormen, worden contemplatie en actie steeds minder concurrenten van elkaar. Dan ervaren we Gods aanwezigheid 'tussen de potten en de pannen' zoals Teresa van Avila het zei. En in onze stille meditatie omarmen we God die in alles tegenwoordig is, en brengen we de nood van de wereld bij deze alomvattende Liefde.

Lees de tekst van Eckhart op 27 december en bespreek deze met elkaar. Hoe ervaren wij de relatie tussen contemplatie en actie?

Omvorming is verinnerlijking, groei, rijping

Omvorming in God betekent ook, dat God zelf zich steeds sterker doet gelden in je leven. Je doet de dingen in je leven steeds minder in eigen kracht, of eigenwillig, of krampachtig. Integendeel, je handelt steeds meer van binnenuit, vanuit een verborgen bron die jij zelf niet manipuleren kunt, vanuit een innerlijke openheid en overgave. Je leeft vanuit een bezieling, die niet altijd even emotioneel geladen hoeft te zijn, om je toch door en door te motiveren en in beweging te zetten. Je beseft dan ook steeds dieper, dat leven in de liefde vooral betekent leven door de Liefde, gedreven door de Liefde, die vanuit een goddelijke bron opwelt in je eigen hart. Teresia van Lisieux bad erom, dat deze bron ook door haar heen zou stromen, zodat ze haar medemensen lief zou hebben met de liefde van Christus (zie 2 september):

Heer, ik weet dat U niet iets gebiedt dat onmogelijk is. U kent mijn zwakheid en onvolmaaktheid beter dan ikzelf. U weet wel dat ik nooit mijn zusters zo lief zal kunnen hebben zoals U hen liefheeft, tenzij *U zelf*, mijn Jezus, hen *in mij bemint*.

Thomas à Kempis laat op 22 maart zien hoe sterk de kracht en de toewijding van de liefde is. Als deze je vervult, dan kun je bergen verzetten. Willem van St. – Thierry beschrijft prachtig hoezeer God zelf de drijvende kracht van ons bestaan wordt.

Lees zijn woorden op 6 december. Zou jij op je eigen manier willen verwoorden hoe jij dit ervaart, of hoe je ernaar verlangt om dit te ervaren?

De omvorming in liefde is een groeiproces. Vaak werd in mystieke teksten dit proces verdeeld over drie etappes. Eén van die indelingen is gebaseerd op de bijbel, en wel de eerste brief van Johannes 2: 12-14. Theodorus à Brakel baseert hier zijn boek *De trappen van het geestelijke leven* op en spreekt over zijn eigen groei van kind, via jongeling tot vader in het geloof. De omvorming tot vader bewerkt bij hem vooral een diepe verworteling in de liefde van God, waardoor hij minder afhankelijk is geworden van emotionele ups en downs. *Lees maar eens de teksten van hem op 29, 30 en 31 maart.*

Op een heel andere manier spreekt Dag Hammarskjöld over dit groeiproces, deze rijping tot licht

Lees eens met elkaar de tekst op 22 april en probeer te begrijpen waarover hij spreekt. Wat daarvan resoneert bij jou? En vergelijk hem eens met de tekst van Franciscus op 11 mei. Welke overeenkomsten zie je?

Doordat je innerlijk gegrond en geworteld bent in Gods liefde, kun je ook het lijden dat op je pad komt aanvaarden vanuit een innerlijk evenwicht, zegt Johannes Arndt op 19 september. Heel indrukwekkend zijn de woorden van Thomas à Kempis op 19 maart, waarin hij stelt dat velen Jezus wel willen liefhebben, maar niet voor hem willen lijden. In de Moderne Devotie, waar Thomas een belangrijke zegsman van was, legde men grote nadruk op het aanvaarden van het lijden als een weg om Christus na te volgen en de liefde voor hem tot uitdrukking te brengen. Dit is wat anders dan dat men het lijden opzocht!

Dorothee Sölle plaatst de bereidheid lijden te accepteren in een maatschappelijke context: bewust meelijden met de lijdenden vanuit innerlijke compassie. In die zin sluit de mystieke liefde acceptatie van het lijden in.

Lees de tekst op 5 november en bespreek met elkaar wat je hiervan vindt.

Omvorming tot universele liefde

We zagen al, dat omvorming in God niet in strijd is met liefdevolle toewijding aan de medemensen. François de Sales heeft dit ook mooi omschreven (zie 15 augustus) met het beeld van de ladder van Jacob waar de engelen op neerdaalden en weer opstegen:

Denk eens aan de ladder van Jakob. Het is een passend symbool voor het vrome leven; de twee stijlen die de treden dragen zijn beelden van gebed dat de liefde van God zoekt en van de sacramenten die deze liefde meedelen. En de treden zijn gewoon de graden van liefde waarmee wij voortgaan van deugd naar deugd. We dalen af door goede daden jegens de naaste of we stijgen op tot liefdevolle eenheid met God door contemplatie. Denk er ook eens aan, wie deze trap beklommen. Dat waren mensen met engelenharten of engelen in gestalte van mensen. Ze zijn niet jong, maar ze lijken wel zo door hun ijver en spirituele activiteit. Ze hebben vleugels om mee te vliegen en komen bij God in heilig gebed. Maar tegelijk hebben ze voeten waarmee ze gaan in menselijke paden door een heilige en welwillende omgang met mensen. Hun gezichten zijn helder en mooi omdat ze alles rustig en zachtaardig aanvaarden. Hun hoofd en ledematen zijn niet bedekt, omdat hun gedachten, gevoelens en daden geen ander motief of doel hebben dan God te behagen. De rest van hun lichaam is bedekt met een glanzend gewaad omdat ze wel gebruik maken van de aarde en de dingen van dit leven, maar op een zuivere en eerlijke manier en niet meer dan noodzakelijk is voor hun bestaan. Zó zijn de vromen.

In de teksten is vaak sprake van liefde tot de naaste. Ik licht er enkele teksten uit.

Liefde tot zusters en broeders

De liefde Gods bestaat niet in tranen of genoegens en tederheden, die we meestal tot eigen vertroosting verlangen, maar in het dienen met gerechtigheid, zielekracht en nederigheid (Teresia van Avila, 17 juni).

De woestijnkluzenaars leefden niet altijd helemaal afgezonderd, maar vaak in gemeenschappen waarbij ieder een eigen 'cel' had, maar de broeders en zusters elkaar ook regelmatig ontmoetten om samen te bidden of te spreken. De woestijn was dan ook een leerschool in onderlinge liefde en vergeving. De 'vaderspreuken' geven hiervan regelmatig treffende voorbeelden. Lees maar eens de teksten op 22, 27 en 28 februari .

Wat valt je op in deze teksten?

Bonhoeffer schreef een mooi boek over leven in gemeenschap. Hij schreef dat toen hij leiding gaf aan het predikantenseminarie te Finkenwalde. Hij legt daarbij de nadruk op de liefde voor elkaar. Deze liefde moet vooral ook tot uiting komen in de bereidheid naar elkaar te luisteren.

Lees de tekst op 9 april en spreek er met elkaar over wat je treft en wat je hiervan leren kunt.

Een tekst van Teresia van Lisieux, die we al eerder lazen, is in dit verband ook veelzeggend (zie 2 september). Zij zegt daarin dat zij nog zoveel tekortschiet in liefde voor haar medezusters. Dat 'de volmaakte liefde voor de naaste erin bestaat de gebreken van de ander te verdragen, je niet over zijn

zwakheid te verbazen en je te stichten aan de kleinste daden van deugd die je hem volbrengen ziet'. In de dagelijkse omgang met mensen kan irritatie over kleine gebreken een grote rol spelen. Ook ben je geneigd om de kleine goede daden van de ander voor vanzelfsprekend aan te nemen. Daarom bidt Teresa dat zij de volmaakte liefde mag ontvangen, die de ander aanvaardt zoals zij is. Ook zegt ze 'ik heb vooral begrepen dat naastenliefde niet diep in je hart opgesloten mag blijven'. Daarmee bedoelt ze dat je je liefde voor de ander ook moet laten blijken, en dan niet alleen in de intieme kring van mensen die ja na aan het hart liggen, maar in heel de gemeenschap.

Liefde voor allen

Of denk je dat het weinig verdienstelijk is wanneer je, door je grote nederigheid en je versterving, je dienstbaarheid tegenover allen, overvloeit van naastenliefde en van Godsliefde, dit vuur in allen ontsteekt en je hen daardoor en door nog andere deugden, voortdurend opwekt? (Teresa van Avila, 30 juni)

Zoals God zijn zon laat schijnen over goede en slechte mensen en het laat regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen (Matteüs 5: 45), zo roept Christus ons op tot universele liefde. Ook in de mystieke teksten komen we dit meermalen tegen.

Lees de tekst van Gerlach Peters op 7 februari en zie hoe hij daarin spreekt over het uitvloeien van de liefde tot allen en de zorg van allen ook weer meenemen in het gebed tot God. Lees vervolgens de woorden van Gerhard Tersteegen op 17 juli. Hij zegt hetzelfde, maar benadrukt nog eens dat wij deze liefde niet in eigen kracht kunnen opbrengen, maar alleen in Gods kracht. Wat kun je van deze teksten leren?

Liefde voor de vijand

In de bergrede roept Jezus niet alleen op tot universele liefde, maar hij spitst dit zelfs toe op vijanden. We komen dit op indrukwekkende wijze tegen in de teksten van Eddy Hillesum. Zij spreekt herhaaldelijk over de liefde als overwinning op de haat en de verbittering. Al lijdt zij zeer onder de vervolging van haar volksgenoten door Nazi-Duitsland, zij wil daar toch boven uit stijgen en proberen te leven zonder haat. En zij ziet dit ook als een opdracht voor alle joden.

Lees de teksten op 26 en 30 januari en bespreek met elkaar wat je hiervan vindt.

Doe alles uit liefde

Liefde is niet alleen iets voor bijzondere momenten, maar ook voor alle dag. Anna Maria van Schurman benadrukt dit in haar teksten op 27 en 28 april. Ja, zegt Margareta Porete, wie door Gods Liefde gedreven wordt, doet alles uit liefde:

Maar die zich vasthoudend aan de liefde overgeven, worden ook voortdurend door de liefde ingenomen, en worden door de liefde tot niets, en helemaal leeggeplunderd. En zij doen niets, behalve uit liefde, en verdragen voortaan benauwdheid al was die nog zo groot als God in zijn goedheid.

